

Vaqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

Firuzə Məmmədlini Azərbaycan oxucularına və ədəbi ictimaiyyətə tanıtmğa ehtiyac yoxdu. O, qadın şairlərimiz arasında birinciliyi neçə illərdir əlində saxlayır, bu öncül mövqeyə poetik istedadının tükənməzliyi, hər yeni şeirlər kitabında təzə söz demək məharəti ilə nail ola bilmişdir. Xalq yazıçısı Anar yazır: "Firuzə Məmmədli Azərbaycan poeziyasının zəngin ədəbi ənənələrini davam və inkişaf etdirən şairlərimizdəndir. Onun şeirləri də özünə bənzəyir: bir az kövrəkdi, bir az həzindi, yeri gələndə bir az da sərtidi. Sözə həssaslıqla və məsuliyyətlə yanaşması, dilinin sadəliyi, gündəlik hə-

ƏDƏBİ HƏYAT

Elə ilk şeirlərindən bədii təsvir vasitələri, təşbeh və metaforalar onun şeirlərinə axıb gəldi, özü də bu təşbeh və metaforalar təzə idi, hansı şairinsə şeirlərində işlənməmişdi. Düz əlli il öncə, 1966-cı ildə yazdığı səkkiz misralıq bir şeirinə diqqət yetirdim. Bu kiçik şeirdə şairlik üçün vacib olan sözlə rəssamlara məxsus lövhələr yaratmaq bacarığı hər misrada nəzərə çarpır:

**Xəzər qədim bir kitab,
Oxunur axşam-səhər.
Dalğa səhifələri
Varaqlayır küləklər.**

**Ləpələr misra-misra
Dənizin varağında.
Ləpələr bir mahnıdır
Xəzərin dodağında.**

Ələkbər Salahzadə Firuzə Məmmədliyə həsr elədiyi yazısında onun şairlik təbiətini belə müəyyənləşdirirdi: "Firuzə Məmmədli hər şeydən öncə lirik şairdir. Lirik şeirləri zərif, kövrək hisslərlə zəngindir. Bu zəriflik, kövrəklik təkcə sevgi

də yaşatdığı o sevgi hissləri heç bir vaxt sönmür, solmur, çünki təmiz, saf hisslərdir.

Görkəmli tənqidçi-dilçi Aydın Məmmədovun bir fikrini xatırlayıram: "Poeziya kədərsiz təsəvvüredilməzdir. Amma böyük poeziyaya böyük kədər, dünyəvi kədər, bəşəriyyətin taleyi haqqında narahatlıqlardan doğan kədər lazımdır"- bu fikri heç bir tərəddüd eləmədən Firuzə Məmmədlinin poeziyasına şamil eləmək olar. Onun müxtəlif mövzulara həsr olunmuş şeirlərində doğrudan da kədərə, qəmə ürcah olursan, amma bu kədərli duyğular səni ağlatmır, sızıldatmır, bu hisslər bir fərdin bu qarışıq, xaosik zamana qarşı etirazları kimi səslənir. "Amansızdı fəlekler, Boşa çıxır dilekler. Susub durur mələklər, İnsan eşitmir məni" - şeir bitir və niyə sualı meydana çıxır. Bu niyə sualının cavabını biz Firuzə xanımın digər şeirlərində tapırıq.

**Şam kimi içindən əriyir zaman,
Haqq özü çaşbaşdı vaxtın əlində.
Dönəsi deyil ki, geriye zaman,
Niye yapışmışıq ətəklərindən?**

Firuzə xanımın bu kitabında sevgi şeirləri də az deyil. Vaxtilə onun şeirləri haqqında yazdığım bir məqalədə "Sevgi" adlı bir şeirindən söz açmış və həmin şeiri son əlli ildə yazılan ən gözəl sevgi şeirlərindən biri kimi qeyd etmişdim. Yenə də o fikirdəyəm.

**Gəl ömrümə, gözəl sevgi
Gəl ki, yanıb küllün olum.
Gözəlliyin mənə gəlsin,
Gəl, gözəl sevgilin olum.**

**Dünyaya yürüşüm sevgi,
Ömürlə görüşüm sevgi.
Ayağına düşüm, sevgi,
Ürəklərə yolun olum.**

**Minlərdən birinəm sənin,
Ömürlük sirrinəm sənin.
Ən gözəl dirinəm sənin,
Ən gözəl də ölün olum.**

Yaşanılan sevgi hissləri bu şeirlərin cövhəridir. Sevgi şeirlərinə xas olan ayrılıq, həsrət, ümid bu şeirlərdə də öz ək-

"DƏRDƏN SONRA ŞAİR GƏLİR DÜNYAYA"

yatın ən adi və ən müxtəlif faktlarında, hətta dərddə, ölumdə şeiriyyət tapmaq cəhdi də Firuzə Məmmədli imzasını imzalar içində fərqləndirir. Ən azı bütün bunlara görə onun mənəvi haqqı var ki, desin: mən şairəm".

Firuzə xanımın "Seçilmiş əsərləri"-nin səkkizinci cildinə nəzər yetirirəm: bu kitabda toplanan şeirlərin əksəriyyəti son beş ildə qələmə alınıb, amma qırx-əlli il bundan əvvəl yazılan şeirlərə də rast gəldim. Onları müqayisə eləməyə heç bir ehtiyac duymadım. Çünki onun şeirlərinin hansı ildə yazılmasından asılı olmayaraq hər biri öz poetik sanbalı ilə diqqəti cəlb edir. İlk şeirlərindən başlanan sözü ehyə eləmək, fikri, mənanı sözün cövhərinə çevirmək bacarığı ildən-ilə davam edir. Təbii ki, bu yolda çətinlikləri də olur, axı, şeir bilik və şairlik istedadından başqa, həm də axtarış deməkdir. Axtarış isə asan başa gəlmir.

Hər bir şairin, o cümlədən, Firuzə xanımın da müraciət etdiyi ənənəvi, yeni əsrlərdən bəri işlənən mövzular var. Amma ənənəyə yaradıcı şəkildə yanaşanda, "köhnə havalarda" təzəlik yaratmaq olur. Məsələn, anaya aid yüzrlərlə, minlərlə şeirlər həsr olunub. Onların arasında ana məhəbbətini poeziya məhəbbətinə çevirən şeirlər az deyil. Firuzə xanımın "Ana, ay ana" şeirini də bu yaxşılar sırasına qata bilərik:

**Keçsə ömrüm, günüm, keçsə ilbəil,
Mehriban surətin getməz gözümdən.
Fəqət, bu illəri səninlə deyil,
Ancaq xəyalınla keçirərəm mən.**

**Gözünlə torpaqdan odlar götürdün
Mənim xatirəmə, ana, ay ana.
Qara gün də gördün, ağ gün də gördün,
Sən candan keçdinsə, mən gəldim cana.**

**Deyirlər şirinsən, ana, ay ana,
Canlı həqiqəti mən necə danım?!
Məni böyütmüsən sən yana-yana,
Qoy indi səninçün mən özüm yanım.**

şeirlərində deyil, təbiətlə, vətənlə, anaya həsr etdiyi yazılarında da duyulur. Bununla yanaşı, onun yaradıcılığında epik elementlər də qabarıq nəzərə çarpır, yığcam, yay kimi sıxılmış misralar arasından həmin işartıları tez-tez üzə çıxır, şairin bu yöndəki potensial imkanlarını aşkarlayır". Bu məqamda mərhum deməyə dilim gəlmədiyi Ələkbər Salahzadəyə həsr edilmiş və sərbəst vəznə yazılmış "Rekviyem" şeirini nəzərdən keçirirəm. Bu şeirdə Firuzə xanımın OBRAZ yaratmaq xüsusiyyəti üzə çıxır. Ələkbər Salahzadənin ölümünə təəssüflə qələmə alınan bu şeirdə bircə artıq, yerinə düşməyən söz, ifadə tapa bilməzsən.

**Şəklin
ölümə etiraz idi
duruşun,
baxışın,
gözlərində qıyılmış
təbəssümün,
dodaqların arasında
bərk-bərk sıxdığın
sözlərinlə.
Sıxılmış dodaqlarını
partlada bilmədi
o sözlər,
ürəyini partlatdı.**

Firuzə Məmmədlinin lirikasında şairin fərdi duyğuları, illər boyu onu düşündürən, narahat edən həyatı problemlər, qaygılar, zamanla, dünyada baş verən ictimai-siyasi hadisələrlə bağlı düşüncələr öz əksini tapır. Amma nədən yazırsayazsın onun lirik "mən"-i həmişə ön planda olur. Dünya da, zaman da, cəmiyyətdə baş verən hadisə və olaylar da, insanlar da, onların müxtəlif xasiyyət və xarakterləri də onun ürəyindən gələn və poetik sözə, şeirə və şeirdən daha uca poeziyaya çevrilir. Hələ təbiəti demirəm. Sanki Firuzə xanımın içindəki baharla, payızla təbiətdəki bahar və qış birləşir, biri o birini təsdiq edir. Hələ sevgi şeirlərini demirəm. illər keçir, aylar ötür, amma içi-

**Kimi un üyüdü, kimisi də daş,
Qədərdi, hədərdi-fələkdən gəlir.
Çevirir vərəqi vaxt yavaş-yavaş,-
Qismətin gözündən hələ çən gəlir.**

**Geriye dönəsi deyil ki zaman,
Ömrün o dünyaya qapısı-açıq.
Geriye dönəmmir heyf ki, zaman,
Vaxtın kələyində çaşib qalmışıq.**

"Vaxtın kələyində çaşib qalmışıq" - bu çağdaş bir şairin səmimi etirafıdır. Bu günün şairi bu günün həqiqətlərini yazmalıdı, içindən keçən fərdi, subyektiv duyğulardan tutmuş, yaşadığı məmləkətin ağır-acılarına qədər hər şeyi Firuzə xanımın bir yazıçının ermənipərəst düşüncəsini əks etdirən fikirlərinə qarşı etirazında sərt və haqlı ittihamlar səslənir:

**Əsir Qarabağı unutduq yoxsa?-
O yollarda qalan gözəndən eyibdi.
Dərisi soyulan, döşü kəsilən
Qarıdan, qocadan, qızdan eyibdi.
Gəlmir Xocalının ayağı yalın,
Qar üzü göynədir yer damarını.
Qızların soyulmuş abır-həyası
Qanına bələnmış yol kənarıdır.**

sini tapır. Amma yavan-yalxı sözlər, ifadələr, misralarla deyil, insan qəlbinin dərinliklərindən qopan və poetik mənalara yüklənən sözlərlə, ifadələrlə, deyimlərlə, diri-dopdolu misralarla. Həmin o "Sevgi" şeirinin davamı kimi bir "Sevgim" şeiri də var və bu şeir bir daha təsdiq edir ki, sevgi insan həyatının ən gözəl anlarıdır. Sevgisiz yaşamaq-ölüm, sevgiyə yaşamaq-həyatdır. Və sevgi həm də bir nəfərin eşqiylə alışıb-yanmaq deyil, həm də "Öpürəm bu gün üçün canımı sağ eləyən Bu torpağı, bu daşı, suyu, səmanı, sevgim".

Firuzə Məmmədli müasir şairdir. Həyatda da müasirdir, poeziyada da. Poeziyada müasirlik ənənəyə qətiyyənlə arxa çevirmədən yenilik, novatorluq axtarışlarına qoşulmaqdır. Müasir şeirdə ən başlıca məziyyət sözün yeni məna çalarlarını, poetik ifadə imkanlarını aşkarlamaq, bunları şeirə gətirməkdir. Firuzə xanım ixtisasına görə dilçidir, şeirlərinin dili - təbii, sadə, anlaşılıqdır. Ancaq bu, azdır. Həm də bu şeirlər poetik lövhə yaratmaq baxımından mənalıdır.

**20 Yanvadan
başlayan ağrını
çəkib gətirdim
ürəyimin başına.
Gözlərimin yaşı
niyə qırmızı idi,-
bilmədim.**

Firuzə Məmmədlinin son on ildə yazdığı və həm də ötən illərin şeirlərini də əhatə edən bu kitabı bir daha sübut edir ki, həqiqi şair heç vaxt ilkinlikdən gələn o təbiiliyi, o səmimiyyəti, daim poetik axtarışlara can atmasını itirə bilməz. "Dərddən sonra şair gəlir Dünyaya, - Hər dərd gəlişi bir şairin doğuluşudur. Şair dərdləri dənlaye-dənlaye təmizləyir düz dünyanı"- Firuzə xanımın şairlik missiyası da elə onun bu şeirində gözəl ifadə olunub.